

NÉHÁNY SZÓ A ZSÁMBÉKI TEMPLOMRÓL. A zsámbéki templomromról alól szeretnék néhány sort írni. Az árpád kori templomok közül ez van legközelebb Budapesthez. A templom elhelyezése a magas dombon a maga nemében páratlan. Mégis olyan elhanyagolt a hozzáadás, hogy az még nyáron is a lábtörés veszélyével jár. Télen pedig csaknem megközelíthetetlen. Nem is szólva arról, hogy a felfelé vezető kőgörgeteg — mert útnak nem lehet azokat nevezni — piszkosak és rosszul kezelt trágyadombok mellett vezetnek, úgyhogy oda feljutni vállalkozászámba megy. Ezen pedig nem volna nehéz segíteni.

A dolog másik része az, hogy a templomrom páratlan (kétféle) sisakjával távolról sem kelti a szemlélőben azt a hatást, amit a teljes tömegében álló tetővel ellátott templom keltett. Budapest közelében tanulságul szolgál ez a templom az akkori építkezésre és az akkori komor felfogásra.

De tisztán esztétikailag is oly szép helyen áll a templom, hogy az szívet-szemét gyönyörködtet. Már Möller István professzorral, aki a templom állagát először biztosította, próbáltuk a templom helyreállítását szorgalmazni. Akkor a Műemlékek Országos Bizottsága azzal hárította el a tervet, hogy a romot romként kell fenntartani, mert a templom restaurálása a templom műemléki jellegét sértene.

Azóta is többször olvastam a zsámbéki templomról hasonló állásfoglalást.

A múlt év őszén ott jártam. Akkor döbbsentem meg a szörnyű feljáraton. Akkor láttam, hogy az állagmegóvás érdekében újabb, hasznos munkálatokat végeztek. Ott tájékoztattak arról — amit egyébként olvastam is — hogy a templomot üvegfalakkal védve, romként óhajtják megőrizni.

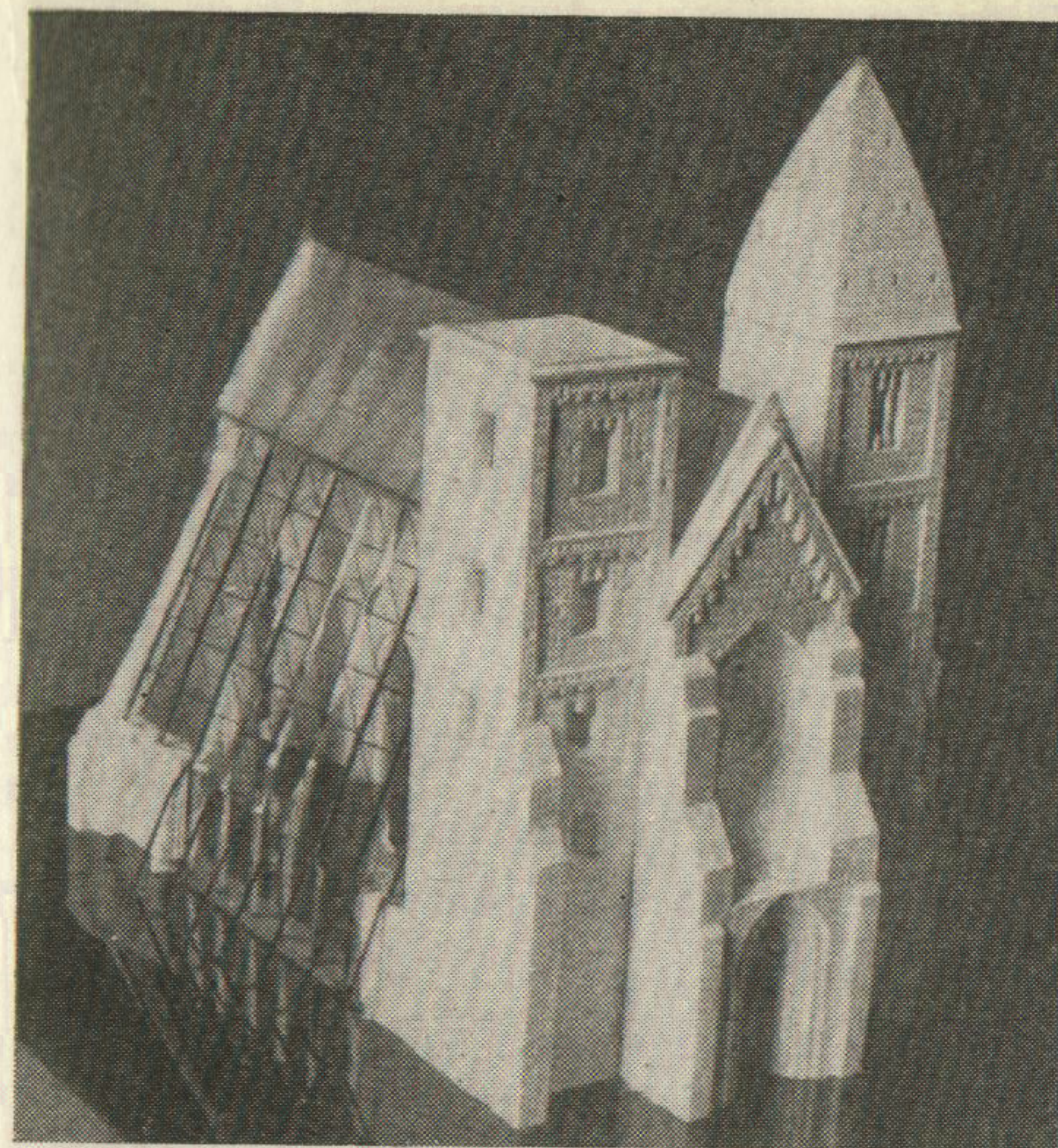
Nem tudom, hogyan aránylik az üvegfalakkal való megóvás költsége egy komolyabb restauráláshoz, de azt gondolom, hogy a templom befedése, a hiányzó sisak pótlása és az oldalfalaknak eredeti helyükön való felhúzása (esetleg más anyagból, hogy az eredetitől meg lehessen különböztetni) sokkal jobban érzékeltetné a templom eredeti méreteit. A kívülről szemlélő előtt pedig csakis így tudná vissza adni eredeti, pompás térhatását.

Igaz, hogy a mellette álló volt kolostorra ráépített két emelet nem használt annak a képnek, amit a templom a kolostorral együtt nyújtott, de úgy gondolom, hogy a templomnak eredeti tömegében való felépítése sokkal jobban megfelelne a célnak és talán drágább sem volna, mint az üvegfalak, amelyek eredeti élmény helyett csupán

múzeumi látványt nyújtanak. A hiányzó sisak helyreállítását annál is inkább megokoltnak tartanám, mert ez a sisak a korabeli építkezésre feltehetően kihatással volt és tudtommal a jáki templom restaurálása alkalmából is ezt vették alapul. Az sem eléggé világos előttem, hogy miért éppen a zsámbéki templom vesztitene értékéből, ha legalább az oldalfalait felhúznák és az épületet befednék. Több példa mutatja, hogy ennél sokkal nagyobb beavatkozások történtek műemlékeinken. Utalok a visegrádi lakótoronyra, királyi palotára, az esztergomi várkastélyra, a budai vár buzogánytornyára, a diósgyőri, várpalotai, sümegi és vázsonyi várra. Mindenütt sokkal többet építettek hozzá, vagy bontottak, mint a zsámbéki templomnál építeni kellene ahhoz, hogy eredeti arányait és tömeghatását érzékeltetni lehessen. Az is elképzelhető volna, hogy a boltozatokat nem építenék újra, hanem a mennyezetet vagy a tetőt belülről látni lehetne. Bár Möller István prof. szerint semmit sem kellene fantáziára bízni a boltozatok helyreállítása esetében sem, mert a meglevő falakon mindenütt megvan az egyik oldalon az, ami a másikon hiányzik. Igaz, hogy ezt csaknem 40 évvel ezelőtt mondotta.

De akár ez a megoldás, akár egy másik kerül kivitelre, vagy csak a további pusztulástól óvjuk meg a templomot, ebben az elhanyagolt, kietlen környezetben kár ezt a páratlan műemlékünket tartanunk és legalább a hozzávezető utakat kell rendbe tenni és karbantartani.

Dr. Ébner Jenő

Dr. Ébner Jenő olvasónk levelét, mint sokakat érdeklő témát közöljük, és mindjárt válaszolunk is rá az alábbiakban:

A zsámbéki templomrom védelme, tartós megóvása a szokástól eltérő feladatot jelent a műemlékvédelem számára. Hazánk egyik legjelentősebb középkori temploma sajnos csupán romjaiban maradt fenn. Műemlékvédelmi szempontból végsőfokon három lehetőség merül fel a megfelelő módszer kiválasztása tekintetében. Ezek a) az eredeti állapotnak megfelelő visszaállítás, b) valamely sommás, sematikus, vagy más anyag felhasználásával történő — tehát jól megkülönböztethető — módon való visszaállítás, c) a romjelleg változatlan fenntartása, de a templomter elzárása és lefedése teljesen semleges anyagszerkezet és forma segítségével.

Az első felvetett megoldás már olyan mértékű kiegészítést jelentene, amelynek a templom eredetisége áldozatul esnék. A formák pontos visszaadása megfelelő dokumentumok hiányában leküzdhetetlen nehézségekkel járna. A második megoldás szigorúan történeti, tudományos szempontból ugyan nem volna elvileg kifogásolható, azonban a nagy volumenű hozzáadás ismét háttérbe szorítaná az eredeti részeket; a sematizált új rész domináló volna. A mai műemlékvédelemnek minden értéktényező arányos mérlegelése alapján kell döntenie. Kétségtelen, hogy a zsámbéki műemléknek ma romjellegében rendkívül jelentős élménykeltő ereje van. Szinte egyetlen román kori emlékün, amely hitelességével, eredetiségével közvetlenül hat s meglevő részei a képzeletben is jól kiegészülnek. Mai állapotában, pompás táji környezetében festői hatású.

A műemlék sajátos értékét megfelelően mérlegelve, helyesebbnek kell tartanunk a romjelleg megőrzését, vagyis olyan konzerválási módszer követését, amely az eredetiség teljes megőrzése érdekében csak a szétmálló részeket erősíti meg, de az olyan hozzáadást a legteljesebb mértékben mellőzi, ami a rom mai karakterét a legcsekélyebb mértékben elmossa.

A templomromon az Országos Műemléki Felügyelőség által már eddig végrehajtott konzerválás lényegében az említett szempontok figyelembevételével történt. A végleges megóvás azonban a romos templomter befedését és elzárását is indokolja. Az időjárás viszontagságai ellen csupán megfelelő védőépítmény létesítésével lehet tartósan védekezni. E sajátos követelmény vezette a tervezőket olyan megoldásra, amely az eredeti anyagoktól és formáktól teljesen elütő, a romot inkább kontrasztjával kiemelő, semleges formálású modern védőberendezést alkalmaz. A korszerű szerkezetek felhasználásával tervezett üvegfelület kizárólag a védelem célját kívánja kifejezésre juttatni. Rendeltetését közvetlenül érzékeltetve, a legegyszerűbb módon törekszik célját betölteni s könnyed, átlátszó, szinte leperszerű kialakításával a rom tömeghatását és annak hitelességét megőrizni. A tervezett megoldást a romterületen létesítendő múzeum és kőtar is indokolja. Budapest közelében igen előnyös volna a magyar román építészetéről összefogó képet nyújtani. A tervezett múzeum egyik része rajzok és makettek segítségével vetítené a szemlélő elé a magyar romantika fejlődését. E fejlődés végső állomását maga a zsámbéki templom reprezentálná. Lefedett terében a megtalált eredeti darabok is elhelyezhetők lennének.

A zsámbéki román kori romtemplom helyreállítási tervét az Építőipari és Közlekedési

